

Wie onderzoekt geheime dienst AIVD? Dat doen ze bij de AIVD het liefst zelf

Posted on 4 februari 2025 by Roelof Bouwman

Wetenschappers die vol lof zijn over de prestaties van de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst blijken nogal eens (ex-)employees van de dienst. Hoe kan dat?

Wie zich een jaar of veertig geleden interesseerde voor het functioneren van onze inlichtingen- en veiligheidsdiensten had het niet makkelijk. In maar weinig West-Europese landen waren hun werkzaamheden met zoveel geheimzinnigheid omgeven als bij in Nederland.

In Duitsland – om maar eens een voorbeeld te noemen – publiceerde het *Bundesamt für Verfassungsschutz* al sinds de jaren zestig een openbaar jaarverslag, het *Verfasssungsschutzbericht*. De Nederlandse collega's van de Binnenlandse Veiligheidsdienst (BVD) begonnen daar pas in 1996 mee.

Wie iets wilde weten over onze BVD – de voorloper van de in 2002 opgerichte AIVD – was bijgevolg hoofdzakelijk aangewezen op de publicaties van linkse journalisten.

Met name *Vrij Nederland*-redacteur Rudie van Meurs gold in de jaren zeventig en tachtig als specialist. *De BVD. Samenzweringen tegen ambtenaren, studenten, journalisten, dominees en andere democraten* heette een boek dat hij in 1978 publiceerde. Die titel was veelzeggend. In de progressieve pers werd de BVD steevast neergezet als een organisatie die allerlei goedwillende, vooruitstrevende mensen in diskrediet probeerde te brengen. Het was in de tijd dat linkse politieke partijen nog pleitten voor de opheffing van de Nederlandse inlichtingen- en veiligheidsdiensten.

'CIA op klompen'

Tegelijk – en dat maakte het een beetje dubbel – deden Van Meurs en consorten dikwijls lacherig over het vermeende gebrek aan professionaliteit van de BVD. Het was bij de dienst, zo werd ons telkens weer ingepeperd, een knullige bedoening, met veel gereformeerde kantoorklerken die niets snapten van de moderne tijd – en dus blunder op blunder stapelden. De BVD hield er de bijnaam 'CIA op klompen' aan over.

Maar toen, in 1995, verscheen voor het eerst een dissertatie over de dienst, geschreven door de historicus Dick Engelen. Uit zijn studie viel op te maken dat de BVD zich in de jaren vijftig en zestig uitstekend had gekweten van haar belangrijkste taak, namelijk het hinderlijk volgen van de communistische CPN. De partij, zo onthulde Engelen, zat van boven tot onder vol met agenten, partijchef Paul de Groot werd zelfs thuis afgeluisterd en ook steunde de BVD dissidente communisten bij het zaaien van verdeeldheid. 'De BVD in ere hersteld. Technisch gezien werd hier voortreffelijk werk gedaan,' concludeerde de befaamde socioloog J.A.A. van Doorn.

Maar er werden ook vraagtekens gezet bij het proefschrift van Engelen. De BVD was namelijk zijn werkgever. Sinds 1966 vervulde Engelen bij de dienst 'functies zowel in een sfeer van politieke analyse als van operaties en management', zo vermeldde zijn cv. Liepen hier geen zaken door elkaar die in de wetenschap strikt horen te worden gescheiden?

In 2017 werd die vraag opnieuw actueel, toen (kerk)historicus Paul Abels werd benoemd tot bijzonder hoogleraar Governance of Intelligence and Security Services aan de Universiteit Leiden. De leerstoel was bedoeld om het wetenschappelijk onderzoek naar het werk van inlichtingen- en veiligheidsdiensten te stimuleren,

maar de instelling ervan was mede mogelijk gemaakt door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (NCTV). En wat te denken van Abels' cv. Sinds 1984 was hij werkzaam in analyse- en beleidsfuncties bij de BVD/AIVD; in 2004 stapte hij over naar de NCTV. Een insider dus, net als Engelen.

Dezelfde Universiteit Leiden was onlangs het decor voor de promotie van Berrie Hanselman. De promovendus liet zijn licht schijnen over de vraag welke invloed overheidsoptreden – inclusief infiltratie door geheime diensten – in de periode 1965-2015 heeft gehad op de bereidheid van linkse activisten om geweld toe te passen. De aanpak van de diensten was meestal effectief, concludeerde Hanselman. Door actievoerders zoveel mogelijk ruimte te geven, zou grootschalige radicalisering zijn voorkomen.

Recensies van eigen werk

Saillant detail: tot zijn pensionering, in 2017, werkte Hanselman zes jaar bij een onderdeel van de Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (MIVD) en 38 jaar bij de BVD en de AIVD. Links-extremisme was daar zijn specialiteit: hij verstrekte adviezen aan gemeenten, Rijk en de Europese Commissie en was medeopsteller van ambtsberichten van de AIVD voor het Openbaar Ministerie als het extremisten wilde vervolgen.

Eveneens frappant: promotor van Hanselman was zijn voormalige AIVD-collega Paul Abels, die sinds 2022 met emeritaat is. Liepen hier niet opnieuw allerlei zaken door elkaar die in de wetenschap strikt horen te worden gescheiden?

(Ex-)employees van inlichtingen- en veiligheidsdiensten die, uitgedost als wetenschapper, hun eigen werk recenseren en daarop – hoe kan het ook anders – tevreden terugblikken: in een grotemensenland moet niemand dat willen en zelfs de schijn dient te worden vermeden. Bonafide geschiedschrijving op wetenschappelijke grondslag kan niet anders dan het werk van buitenstaanders zijn. Dat is al heel lang een open deur, maar kennelijk nog steeds niet overal.

Roelof Bouwman *is columnist en adjunct-hoofdredacteur van Wynia's Week. Hij schrijft over politiek, geschiedenis en media.*

Wynia's Week *verschijnt drie keer per week,* ***156 keer per jaar****, met even onafhankelijke als broodnodige artikelen en columns, video's en podcasts. U maakt dat samen met de andere donateurs mogelijk. We zijn weer enthousiast begonnen*

aan 2025. Doet u mee? ***Kijk HIER.*** *Hartelijk dank!*